

5. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>.
6. Ромовська З. В. Проблеми наследственного договора / З. В. Ромовская // Юридическая практика. – 2003. – № 44. – С. 14-21.
7. Васильченко В. В. Юридична сутність інституту спадкового договору та його місце в системі цивільного права / В. В. Васильченко // Право України. – 2003. – № 7. – С. 137-138.
8. Шама Н. П. Поняття та ознаки спадкового договору / Н. П. Шама // Вісник Львів. ун-ту. Серія юрид. – 2009. – Вип. 49. – С. 142-150.
9. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/page>.
10. Амеліна А. С. Поняття та ознаки спадкового договору / А. С. Амеліна // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. – Вип. 2 (11). – С. 1-3.
11. Мазуренко С. В. Особливості укладення спадкового договору / С. В. Мазуренко // Право України. – 2004. – № 2. – С. 111-113.
12. Турлуковський Я. Спадковий договір в українському цивільному праві: теорія та практика / Я. Турлуковський // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 6. – С. 34-41.
13. Майданик Р. А. Спадковий договір у цивільному праві України / Р. А. Майданик // Університетські наукові записки. – 2007. – № 2 (22). – С. 90-105.
14. Заїка Ю. О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: [монографія] / Ю. О. Заїка. – К. : НАВСУ, 2004. – 280 с.
15. Лебідь В. І. Співвідношення спадкового договору та договору довічного утримання (догляду) за цивільним законодавством України / В. І. Лебідь // Спадкування в Україні : зб. матеріалів між кафедр. круглого столу, 10 квітн. 2014 р., Київ. – К. : Нац. акад. внутр. справ. – 2014. – 107 с.

УДК 347.1

ПРОБЛЕМА ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

THE PROBLEM OF CIVIL LAW LIABILITY IN CARRYING OUT OF BUSINESS ACTIVITIES BY NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

Менджул М.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного приватного права,
правосуддя та адвокатури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті досліджено загальні засади цивільно-правової відповідальності громадських організацій, а також проблеми правового регулювання відповідальності засновників (членів) громадських організацій у випадку здійснення такими організаціями підприємницької діяльності безпосередньо. Запропоновано на основі зроблених висновків зміни до чинного законодавства України.

Ключові слова: громадська організація, непідприємницьке товариство, підприємницька діяльність, цивільно-правова відповідальність.

В статье исследованы общие принципы гражданско-правовой ответственности общественных организаций, а также проблемы правового регулирования ответственности учредителей (членов) общественных организаций в случае осуществления такими организациями предпринимательской деятельности непосредственно. Предложены на основе сделанных выводов изменения в действующее законодательство Украины.

Ключевые слова: общественная организация, непредпринимательское общество, предпринимательская деятельность, гражданско-правовая ответственность.

In the article the general principles of civil liability of public organizations, as well as problems of legal regulation of liability of founders (members) NGOs if there are involved into business activities. Amendments to acting legislation of Ukraine are based on the findings of this article.

Key words: non-governmental organizations, non-commercial society, entrepreneurship, civil liability.

Постановка проблеми. Громадські організації, як і інші непідприємницькі товариства, усе активніше стають учасниками саме цивільних відносин. При цьому аналіз судової практики показує, що досить часто спори виникають у зв'язку з невиконанням договорів, сторонами яких є громадські організації, завданням ними шкоди тощо. Законом України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. надано право громадським організаціям займатися підприємницькою діяльністю безпосередньо, при цьому питання їх відповідальності не отримало належного правового регулювання.

Стан дослідження. У науковій літературі детально досліджені питання юридичної відповідальності [1–2], у тому числі цивільно-правової відповідальності юридичних осіб [3–4]. Крім того, аналізуються проблеми адміністративної [5] і кримінальної відповідальності юридичних осіб [6]. У юридичній науці також досліджено питання конституційної [7], адміністративної відповідальності [8, с. 13] та окремі аспекти цивільної відповідальності [9, с. 132–143]

громадських організацій. Проте проблема відповідальності громадських організацій під час здійснення ними підприємницької діяльності залишилася поза належною увагою науковців. Саме тому, **метою** статті є дослідження відповідальності під час здійснення громадськими організаціями підприємницької діяльності безпосередньо, розробка пропозицій з удосконалення чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Громадські організації за своєю природою є непідприємницькими товариствами. Поділ товариств на підприємницькі й непідприємницькі закріплений у ст. ст. 83 та 84 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Подібна класифікація міститься в ст. 50 Цивільного кодексу Російської Федерації та в ст. 46 Цивільного кодексу Республіки Білорусь, які виділяють комерційні й некомерційні організації [10, с. 390]. І. Кучеренко обґрунтовує необхідність поділу юридичних осіб приватного права на підприємницькі й непідприємницькі, оскільки за поділу на підприємницькі й непідприємницькі тільки товариств поза увагою ЦК України залишився та-

кий вид організаційно-правової форми юридичної особи, як установа, яку науковці також відносять до невідприємницьких юридичних осіб [11, с. 143; 12, с. 10]. Ми підтримуємо таку позицію дослідників.

Підприємницькими товариствами є товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність із метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками. Невідприємницькі товариства не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. Таким чином, критеріями розмежування товариств на підприємницькі й невідприємницькі є отримання прибутку як основна мета діяльності й розподіл прибутку між учасниками товариства. Деякі науковці вважають, що істотним критерієм цього поділу є розподіл прибутку між учасниками [13, с. 10; 14, с. 9; 15, с. 27]. Причому для визнання товариства підприємницьким достатня наявність однієї ознаки, а саме отримання прибутку як основна мета діяльності. У свою чергу для наявності в товариства статусу невідприємницького обидві зазначені ознаки повинні бути присутні водночас.

Звичайно, це не означає, що підприємницькі товариства не можуть здійснювати діяльність, спрямовану на досягнення суспільнокорисних цілей (соціальних, благодійних, наукових тощо). Так само праведення підприємницької діяльності надано невідприємницьким товариствам (ст. 86 ЦК України), якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню.

Проте для підприємницьких товариств здійснення підприємницької діяльності є основним видом діяльності. Невідприємницькі товариства можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність, якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню. Поняття «основна діяльність» є оціночним, законодавство України не містить чітких ознак, за допомогою яких можна було б відокремити «основну діяльність» від «неосновної». На нашу думку, основна діяльність невідприємницького товариства має бути спрямована на досягнення суспільнокорисних цілей, а підприємницька діяльність повинна мати допоміжний характер і бути джерелом фінансування основної діяльності. Тобто законодавець повинен обмежити права невідприємницького товариства щодо розпорядження отриманим прибутком і надати право використовувати його тільки відповідно до статутних цілей.

Саме така позиція й була закріплена Законом України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. [16]. Зокрема, відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 21 громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню. Відомості про здійснення підприємницької діяльності громадським об'єднанням включаються до Реєстру громадських об'єднань.

Отже, із набранням чинності Закону України «Про громадські об'єднання» громадські організації зі статусом юридичної особи отримали право займатися підприємницькою діяльністю не тільки через створені в порядку передбаченому законом юридичні особи (товариства, підприємства), а й безпосередньо. Крім того, ч. 3 ст. 25 Закону України «Про громадські об'єднання» встановлено, що якщо вартості майна громадського об'єднання зі статусом юридичної особи, яке безпосередньо здійснює підприємницьку діяльність і щодо якого прийнято рішення про ліквідацію, недостатньо для задоволення вимог кредиторів, ліквідатор (ліквідаційна комісія) зобов'язаний звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи

про банкрутство такого громадського об'єднання відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Умовами для здійснення громадською організацією підприємницької діяльності безпосередньо є такі: 1) право здійснення підприємницької діяльності громадською організацією безпосередньо має бути передбачено її статутом; 2) така діяльність повинна відповідати меті (цілям) громадської організації; 3) підприємницька діяльність має сприяти досягненню мети (цілям) громадської організації.

Закон України «Про громадські об'єднання» не містить спеціальних норм, які регулювали б цивільно-правову відповідальність громадських організацій. Деліктоздатність громадської організації виникає з моменту її державної реєстрації, і під нею треба розуміти здатність громадської організації нести юридичну відповідальність за вчинені правопорушення. У літературі під цивільною відповідальністю розуміють вид юридичної відповідальності, що полягає в настанні передбачених у нормативних актах або договорі негативних майнових наслідків, які завжди є для порушника додатковим майновим обтяженням, забезпечуються державним примусом і зумовлюють засудження правопорушення та його суб'єкта [17, с. 104]. Ю. Шемшученко відзначає, що цивільно-правова відповідальність настає за порушення підприємствами, установами, організаціями та громадянами зобов'язань, які постають із цивільно-правових угод, а також за заподіяння шкоди фізичним або юридичним особам [18, с. 240–241].

Особливими рисами цивільної відповідальності, які відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності, є такі: її майновий характер; відповідальність одного учасника цивільно-правових відносин перед іншим (відповідальність порушника перед потерпілим); можливість перевищення розміру відповідальності порівняно з розміром заподіяної шкоди або збитків (наприклад, застосування штрафної неустойки, завдаток); застосування рівних за обсягом мір відповідальності за однотипні правопорушення, що забезпечує послідовну реалізацію принципу рівноправності учасників цивільно-правових відносин [17, с. 104].

Громадські організації несуть цивільно-правову відповідальність за порушення зобов'язання та за вчинення цивільного правопорушення. Цивільне правопорушення громадської організації можна визначити як протиправне, винне діяння (дію або бездіяльність), яке завдає шкоди особистим немайновим і майновим правам інших суб'єктів цивільного права та за яке законом передбачена цивільна відповідальність.

До загальних умов цивільно-правової відповідальності науковці відносять такі: протиправність діяння (дії або бездіяльності) особи; наявність у потерпілої особи шкоди; причинний зв'язок між протиправним діянням і шкодою; вина особи, яка заподіяла шкоду [19, с. 201; 20, с. 48; 21, с. 96]. Зазначені умови необхідні для цивільної відповідальності всіх суб'єктів цивільного права, у тому числі громадських організацій.

Відповідно до ст. ст. 92, 1172 ЦК України громадська організація як юридична особа відшкодовує шкоду, завдану іншій діями її органів управління або учасників (членів) у випадку, встановленому ч. 2 ст. 92 ЦК України; її працівниками під час виконання ними своїх трудових обов'язків; підрядником, якщо він діяв за завданням замовника (громадської організації). Проведений аналіз дозволив виділити такі ознаки цивільно-правової відповідальності громадських організацій: носить майновий характер (у більшості випадків відшкодовуються завдані збитки, що впливає на майновий стан організації); носить ретроспективний характер (відповідальність настає за дії, що вже відбулися); розмір відповідальності відповідає розміру завданих збитків (відхід від цього правила можливий тільки у випадках, передбачених договором або законом); можливе як добро-

вільне понесення цивільної відповідальності (наприклад, добровільне відшкодування громадською організацією завданої шкоди, сплата неустойки за прострочення виконання договірної зобов'язання), так і застосування державного примусу (примусове виконання рішення суду про стягнення збитків); громадська організація самостійно відповідає згідно зі своїми зобов'язаннями за все належне їй майно (учасники (члени) громадської організації не відповідають за її зобов'язаннями, а громадська організація не відповідає за зобов'язаннями її учасників (членів)).

Громадська організація несе відповідальність за свої дії, які виражаються у винних діях осіб, що діяли від її імені або в її інтересах на підставі закону, договору чи довіреності. Вина громадської організації, що набула статусу юридичної особи, презюмується, тому, як правило, для застосування цивільно-правової відповідальності достатнім є заподіяння шкоди. Звільнення від цивільно-правової відповідальності громадської організації можливе, якщо вона доведе, що порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили.

Виникає питання щодо того, чи не змінюється підхід до встановлення відповідальності членів громадського об'єднання, яке здійснює підприємницьку діяльність, за його зобов'язаннями.

Згідно із загальним правилом громадська організація, що набула статусу юридичної особи, відповідно до ст. 96 ЦК України, самостійно відповідає згідно зі своїми зобов'язаннями за все належне їй майно. Учасник (член) громадської організації не відповідає за її зобов'язаннями, а громадська організація не відповідає за зобов'язаннями її учасника (члена), крім випадків, встановлених установчими документами й законом. В. Примак вважає, що відсутність підстав для запровадження взаємної відповідальності непідприємницьких юридичних осіб і їхніх учасників є прямим наслідком норм ЦК України, які встановлюють режим абсолютної майнової відокремленості таких юридичних осіб, не припускаючи надання їх учасникам ані речових, ані зобов'язальних прав на майно непідприємницької юридичної особи [22, с. 404].

Безумовно, відповідно до ст. 85 ЦК України конститутивною ознакою непідприємницьких товариств є відсутність мети одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. Проте ст. 86 ЦК України до непідприємницьких товариств віднесено кооперативи, крім виробничих. Стаття 6 Закону України «Про споживчу кооперацію» надає право члену споживчого товариства «одержувати частку прибутку, що розподіляється за результатами господарської діяльності між членами споживчого товариства відповідно до їх пайового внеску». Член споживчого товариства у свою чергу відповідає за зобов'язаннями споживчого товариства лише в межах внесеного ним обов'язкового пайового внеску, якщо інше не передбачено статутом. Отже, можлива як обмежена, так і додаткова відповідальність члена споживчого товариства.

Аналіз правового регулювання цього питання в США, Великобританії, Канаді показує, що до 40-х рр. ХХ ст. засновники та члени неурядових організацій не несли відповідальність за зобов'язаннями організації. Так було у Великобританії до винесення в 1943 р. прецедентного рішення в справі «Bradley Egg Farm Ltd v. Chliff», яким до відповідальності були притягнуті члени об'єднання [23, с. 641–648].

Оскільки право на здійснення підприємницької діяльності було надано громадським організаціям зі статусом

юридичної особи в Україні з метою сприяння досягненню статутних цілей, то це не може бути основним видом їх діяльності. На нашу думку, для недопущення створення громадської організації для зайняття підприємницькою діяльністю, у тому числі прихованою за суспільнокорисними цілями, варто внести зміни до Закону України «Про громадські об'єднання» і встановити додаткову відповідальність засновників (членів) громадського об'єднання, які уповноважені приймати рішення від імені громадського об'єднання, статутом якого передбачено право здійснювати підприємницьку діяльність безпосередньо.

Одним із принципів утворення й діяльності громадських об'єднань є відсутність майнового інтересу, який передбачає, що члени (учасники) громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання та не відповідають за його зобов'язаннями. Доходи або майно (активи) громадського об'єднання не підлягають розподілу між його членами (учасниками) і не можуть використовуватися для вигоди будь-якого окремого члена (учасника) громадського об'єднання, його посадових осіб (окрім оплати їх праці й відрахувань на соціальні заходи).

Стаття 24 Закону України «Про громадські об'єднання» встановлює, що громадське об'єднання зі статусом юридичної особи для виконання своєї статутної мети (цілей) має право володіти, користуватися й розпоряджатися коштами й іншим майном, яке відповідно до закону передане такому громадському об'єднанню його членами (учасниками) або державою, набуте як членські внески, пожертвуване громадянами, підприємствами, установами та організаціями, набуте в результаті підприємницької діяльності такого об'єднання, підприємницької діяльності створених ним юридичних осіб (товариств, підприємств), а також майном, придбаним за рахунок власних коштів, тимчасово наданим у користування (крім розпорядження) чи на інших підставах, не заборонених законом. Водночас норма, яка б встановлювала чіткий обов'язок використовувати отриманий громадським об'єднанням прибуток на статутні цілі, відсутня.

Висновки. Право на здійснення підприємницької діяльності було надано громадським організаціям зі статусом юридичної особи з метою сприяння досягненню статутних цілей. І безперечно, це не може бути основним видом їх діяльності. Крім того, це не повинно стати підставою для створення громадської організації для зайняття підприємницької діяльності, у тому числі прихованою за суспільнокорисними цілями. На нашу думку, для недопущення таких зловживань потрібно внести зміни до Закону України «Про громадські об'єднання» та доповнити його такою нормою: «Якщо статутом громадського об'єднання передбачено право здійснювати підприємницьку діяльність безпосередньо, то засновники (члени) такого об'єднання, які уповноважені приймати рішення від імені громадського об'єднання, несуть додаткову відповідальність згідно з його зобов'язаннями за своє майно».

Крім того, необхідно, на нашу думку, ст. 24 Закону України «Про громадські об'єднання» доповнити новою частиною такого змісту: «Прибуток, отриманий громадським об'єднанням у результаті підприємницької діяльності такого об'єднання, підприємницької діяльності створених ним юридичних осіб (товариств, підприємств), є власністю громадського об'єднання й використовується винятково для досягнення статутних цілей».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біляк О. Інститут юридичної відповідальності: сучасні проблеми і тенденції розвитку / О. Біляк // Правова держава. – К. : Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – Вип. 14. – С. 101–107.
2. Оніщенко Н. Юридична відповідальність: теоретичний аналіз та практичні виміри / Н. Оніщенко // Держава і право : збірник наукових праць. Серія «Юридичні і політичні науки». – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. – Вип. 42. – С. 3–11.
3. Бондаренко Л. До питання цивільно-правової відповідальності юридичних осіб публічного права / Л. Бондаренко // Право України. – 2006. – № 7. – С. 100–103.

4. Демський Е. До питання про відповідальність юридичних осіб / Е. Демський, В. Ковальський, С. Демський // Вісник господарського судочинства. – 2002. – № 4. – С. 168–176.
5. Службський І. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І. Службський. – К., 2008. – 20 с.
6. Михайлов О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його використання в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. Михайлов. – К., 2008. – 16 с.
7. Максименко О. До проблеми конституційно-правової відповідальності громадських організацій в Україні / О. Максименко // Держава і право : збірник наукових праць. Серія «Юридичні і політичні науки». – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – Вип. 17. – С. 142–147.
8. Додіна С. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / С. Додіна. – О., 2002. – 21 с.
9. Менджул М. Цивільно-правовий статус громадських організацій: монографія / М. Менджул. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2010. – 200 с.
10. Беляев К. Некоммерческие организации в системе юридических лиц / К. Беляев // Цивилистические записки : межвузовский сборник научных трудов. – М. : Статут ; Екатеринбург : Институт частного права, 2004. – Вып. 3 : К 80-летию С.С. Алексеева. – С. 390–405.
11. Актуальні проблеми цивільного права і цивільного процесу в Україні / Я. М. Шевченко, Ю. Л. Бошицький, А. Ю. Бабаскін та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – 456 с.
12. Лещенко Д. Правовий статус установ в цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Д. Лещенко. – Х., 2005. – 20 с.
13. Климов А. Юридические лица как субъекты международного частного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / А. Климов. – СПб., 2004. – 22 с.
14. Лихотникова Е. Некоммерческие организации: правосубъектность и право собственности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Е. Лихотникова. – М., 2004. – 23 с.
15. Ратцен Д. Правові основи діяльності некомерційних організацій в Центральній та Східній Європі / Д. Ратцен, Д. Мур, М. Дарем // Громадянське суспільство. – 2009. – № 4(11). – С. 26–32.
16. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 1. – Ст. 1.
17. Великий енциклопедичний юридичний словник / [Ю. Шемшученко, В. Горбатенко, В. Авер'янов та ін.] ; за ред. Ю. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2007. – 992 с.
18. Шемшученко Ю. Вибране / Ю. Шемшученко. – К. : Юридична думка, 2005. – 592 с.
19. Бервено С. Проблеми договірної права України : [монографія] / С. Бервено. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 392 с.
20. Примак В. Нормативний вимір цивільно-правової відповідальності / В. Примак // Юридична Україна. – 2005. – № 9. – С. 46–54.
21. Цивільне право України: Академічний курс : [підручник] : у 2 т. / [А. Бабаскін, Т. Боднар, Ю. Бошицький та ін.] ; за заг. ред. Я. Шевченко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – Т. 1 : Загальна частина. – 2004. – 520 с.
22. Примак В. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб : [монографія] / В. Примак. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 432 с.
23. Flannigan R. Contractual Responsibility in Non-Profit Associations / R. Flannigan // Oxford Journal of Legal Studies. – 1998. – № 4. – P. 631–659.

УДК 347.9

ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

CIVIL PROCEDURAL STATUS OF FOREIGNERS AND PERSONS WITHOUT CIZENSHIP IN CIVIL PROCEEDINGS IN UKRAINE

Пасайлюк І.В.,

аспірант кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті автором аналізуються особливості цивільного процесуального статусу осіб без громадянства в цивільному судочинстві. Досліджується цивільно-правовий статус іноземців залежно від законності їх перебування на території України як суб'єктів цивільних процесуальних відносин. Також приділена увага структурним елементам правосуб'єктності (правоздатності, дієздатності), її поділу на види – загальну та спеціальну. Проаналізовано точки зору різних науковців щодо юридичної природи правосуб'єктності, а також розглянуто принцип поширення національного правового режиму на цивільний процесуальний статус іноземних осіб.

Ключові слова: іноземні особи, особи без громадянства, цивільний процесуальний статус, правосуб'єктність, національний правовий режим.

В этой статье автором анализируются особенности гражданского процессуального статуса лиц без гражданства в гражданском судопроизводстве. Исследуется гражданско-правовой статус иностранцев в зависимости от законности их пребывания на территории Украины как субъектов гражданских процессуальных отношений. Также уделено внимание структурным элементам правосубъектности (правоспособности, дееспособности), разделения на виды – общую и специальную. Проанализированы точки зрения различных ученых о юридической природе правосубъектности, а также рассмотрен принцип распространения национального правового режима в гражданский процессуальный статус иностранных лиц.

Ключевые слова: иностранные лица, лица без гражданства, гражданский процессуальный статус, правосубъектность, национальный правовой режим.

The author has been analyzed the features of procedural status of persons without citizenship in civil proceedings in this article. It has been investigated civil legal status of foreigners depending on the legality of their stay in the territory of Ukraine as of civil procedural relations. Nevertheless it has been paid attention to structural elements of personality (capacity), its division into types – general and special. It has been analyzed points of view of different scholars to the legal nature of personality and examined the principle of distribution of the national legal regime on civil procedural status of foreign citizens.

Key words: foreign citizens, persons without citizenship, civil procedural status, personality, national legal regime.